

правосуддя, як врахування пом'якшуючих і обтяжуючих відповідальність обставин, індивідуалізація покарання і провини винного.

Згодом з'явилися Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 7.03.1966 р., Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р., Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. тощо. У цих актах містяться установки зі спільної боротьби з названими злочинами і сформульовані важливі принципи, яких повинні дотримуватися держави-підписанти.

Важливим джерелом принципів міжнародного кримінального права є Міжнародний пакт про цивільні і політичні права від 16.12.1966 р.

Особливим методом формулювання принципів МКП можна вважати встановлення граничних (допустимих) меж, так званих Мінімальних стандартів (правосуддя, виконання покарання, криміналізації, рівня відповідальності тощо). Перший такий акт був прийнятий на I Конгресі ООН з попередження злочинності і поведження з правопорушниками (з подальшим схваленням резолюцією ЕКОСОС в 1957 р.) у формі Мінімальних стандартних правил поведження з в'язнями.

3.12.1975 р. ГА ООН прийняла Декларацію про захист усіх осіб від катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.

Принципові положення містить й Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 1979 р. (прийнятий на 34 сесії ГА ООН).

До 1977 р. Комітет ООН з попередження злочинності і боротьби з нею розробив «Міжнародний план дій» (резолюцією ГА ООН 32/58 від 8 грудня 1977 р. він був взятий до відома і використання як загальне керівництво для майбутньої діяльності ООН у сфері попередження злочинності і правопорушень). На VII Конгресі ООН з попередження злочинності і поведження з правопорушниками в 1985 р. були прийняті Керівні принципи національної специфіки при розробленні програм боротьби зі злочинністю.

В Статуті Міжнародного кримінального суду також визначені загальні специфічні принципи міжнародного кримінального права.

Трояновський О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
кандидат юридичних наук*

ПИТАННЯ ДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КОНТИНЕНТАЛЬНОМУ ТА ЗАГАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Інтереси міжнародного комерційного обороту обумовлюють потребу вироблення уніфікованого підходу до питань відповідальності і звільнення від неї. Проте, не зважаючи на успіхи уніфікації у XX ст., національні правові традиції настільки самобутні, що не дозволяють говорити про однозначне вирішення цього питання.

Відповідальність за договором безпосередньо пов'язана із концепцією договору, характерною для правової системи.

Країни континентальної правової системи виходять із того, що договір є перш за все угодою сторін, обмін обіцянками що-небудь дати або зробити. Основним постулатом договірного права країн континентальної Європи права визнається принцип *pacta sunt servanda*. З позицій континентальних правових систем основна правомочність, яка належить кредиторів у разі порушення договору, – вимагати виконання договору, тобто зробити щось визначене або утриматися від чого-небудь. Санкції за порушення договору застосовуються до несправного контрагента у випадку, якщо йому можна пред'явити факт невиконання. Проте це тягне несприятливі правові наслідки лише тоді, коли його поведінку, що складає зміст договору в конкретних обставинах, логічно було б чекати від боржника, тобто, іншими словами, йому можна поставити в провину, що він зробив не те, що обіцяв за договором. Саме тому обов'язок відшкодувати збитки традиційно розглядається як міра відповідальності несправної сторони за порушення договору, що припускає не стільки її компенсаційну спрямованість, скільки штрафний характер.

Що стосується англо-американського права, то в цій системі договір розглядається як засіб обміну економічними цінностями. Тому метою договірного права там є гарантія для кожної зі сторін отримання того матеріального результату, який був обіцяний за договором. У англо-американському праві, як у судовій практиці, так і в доктрині, найбільш популярною є ідея, що юридичне прийняття боржником на себе якого-небудь зобов'язання за договором – не стільки право кредитора вимагати виконання зобов'язання в натурі, скільки обов'язок боржника відшкодувати збитки у разі його невиконання. Отже, відшкодування збитків розглядається не як міра відповідальності несправного контрагента, а як один із засобів правового захисту постраждалої сторони, що забезпечує відновлення того економічного стану, в якому вона знаходилася б, якщо би договір був виконаний. Суттю договору є не стільки обов'язок зробити яку-небудь дію, скільки зобов'язання відшкодувати збитки у разі його невиконання.

Основна ідея, на якій побудована договірна відповідальність у країнах континентальної системи, полягає в тому, що зобов'язання, яке має своїм змістом те, що неможливо виконати, є юридично нікчемним. Так само це було сформульовано і в римському праві: неможливе не може бути зобов'язанням (*impossibilium nulla est obligatio*).

Положення римського права про те, що неможливе не може бути зобов'язанням, перейшли практично у всі континентальні системи права. Наприклад, ст. 1148 ЦК Франції встановлює, що «підстави для стягнення збитків відсутні, коли перешкоди, що виникли зважаючи на непереборну силу або випадок, не дозволили боржникові надати або зробити те, що він зобов'язаний був зробити». Право ФРН встановлює принцип, за яким неможливість виконання унаслідок настання обставин непереборної сили виключає відповідальність боржника.

Традиційним підходом англо-американського «загального права» в питанні про відповідальність за порушення договору був принцип абсолютної договірної відповідальності: контрагент зв'язаний безумовно своїм зобов'язанням, яке витікає з укладеного ним договору. Проте цей принцип коректувався правилом про те, що в договорі можуть бути передбачені умови, що звільняють від виконання або обмежують відповідальність.

Іншими словами, загальне право виходило з того, що особа, яка прагне звільнитися від відповідальності унаслідок настання яких-небудь обставин, повинна була передбачати настання подібних обставин і додати у договір умови, за яких вона не нестиме відповідальності. Та обставина, що виконання зобов'язання було або стало після укладення договору неможливим, в принципі не має правового значення. Цей підхід було змінено, зокрема, в результаті розвитку в судовій практиці доктрини «марності» договору, потім відображеної також і у відповідних законодавчих актах Великобританії та США.

Відмінність у вихідних правових позиціях між континентальним і англійським правом у розумінні змісту договірного зобов'язання полягає в тому, що засоби правового захисту при порушенні договорів, що розглядаються в загальному праві як прояв відповідальності, з позицій континентального права кваліфікуються як наслідок укладення договору, інакше кажучи як юридичний ефект зобов'язання. Цей ефект полягає в тому, щоби примусити боржника виконати те, що він прийняв на себе; і якщо боржник не виконує цього добровільно, закон, в принципі, надає кредиторowi засіб змусити його це зробити. І лише якщо правові засоби із будь-яких причин не можна застосувати або вони є неефективними, виникає питання про невиконання зобов'язання, і в цьому випадку право надає кредитору можливість отримати відшкодування збитків.

По суті, принципової різниці у правових наслідках між двома системами немає, і вона виявляється практично лише в юридичній техніці, що в цілому не має вирішального значення.

Yakubovska N. O.

National University «Odessa Law Academy»,

*Doctoral Candidate at the Department of International Law and International Relations, PhD,
Associate Professor*

INTERNATIONAL ECONOMIC LAW: TOWARDS A WIDER DEVELOPMENT CONCERN

Development is the state's *raison d'être*. This idea is based on the social contract theory under which people surrender their sovereignty to the state in exchange for protection of their lives and property and, at a higher level, provision of an adequate standard of living (Morris C. W. *The Social Contract Theorists: Critical Essays on Hobbes, Locke, and Rousseau*. – Maryland, 1999.). «A state's purpose is not merely to provide a living but to make a life that is good. Otherwise it might be made up of slaves or animals other than man» (Aristotle. *The Politics: Revised Edition*. – Harmondsworth: Penguin Books, 1981. – p. 196). To perform its part of the contract, the state carries out health, education, housing and other programs to satisfy basic human needs and promote its citizens' well-being. All these activities constitute development.

As to the international well-being, its foundations could be found in provisions of the United Nations Charter. Article 55 of UN Charter declares that the United Nations shall promote higher standards of living, full employment, and conditions of economic and social progress and development. Article 56 states that all UN members pledge themselves to take joint and separate